

pripadnosti stanovništva Donjih Kraja. Riječ je o nesumnjivo važnim podacima koji ovu ispravu svrstavaju u znamenitije dokumente bosanskog srednjeg vijeka.

Svoju drugu ispravu u ovom broju časopisa Grada o prošlosti Bosne prezentirao je Rade Popović: *Povelja vojvode Ivaniša Pavlovića Dubrovčanima; 1442. g.* Ako uzmemo u obzir površinu datog dokumenta, on spada među najveće južnoslavenske. Riječ je o standardnoj ispravi koja je trebala da reguliše i potvrdi sve dotadašnje dubrovačke privilegije isposlovane od Radoslava Pavlovića. R. Popović ističe monumentalnost i ljepotu isprave čiji formular sadrži sve standardne dijelove počevši od invokacije, dispozicije i na kraju potpisa dijaka.

Kao posljednji dokument predstavljen u ovom broju časopisa od strane Srđana Rudića, je jedna vrsta potvrde o porijeklu Juraja Bogišića: *Potvrda da je Juraj Bogišić sinovac Braila Tezalovića; 1469. g.* Isprava je trebala da potvrdi da je spomenuti J. Bogišić sinovac kneza Pavla Radinovića. U tom smislu prikazan je rodoslov porodice Tezalović. Original potvrde nalazi se u Državnom arhivu u Dubrovniku.

Ovaj broj predstavljenog časopisa kako vizualno tako ni uređivački ne razlikuje se mnogo od prethodnih brojeva. Detaljan opis diplomatske građe o srednjovjekovnoj bosanskoj državi, što je postavljeni cilj časopisa *Grada o prošlosti Bosne*, važan je ne samo u historiografskom smislu već i zbog kontinuiteta koji će omogućiti detaljan uvid u neophodnu izvornu podlogu, koji pred sebe postavlja svaki istraživač. Jedinu primjedbku koju možemo istaći odnosi se na dio koji govori o prosopografskim podacima. Na nekoliko mjesta u časopisu autori nisu objašnjavali određene titule, ličnosti

ili termine, već su jednostavno istakli kako su ti pojmovi objašnjeni u nekim ranijim brojevima istog časopisa. To možda nije najadekvatnije rješenje i može da predstavlja otežavajuću okolnost za čitaoca ukoliko mu u datom trenutku potrebni časopis nije dostupan.

SEMIR HAMBO

Međunarodni znanstveni skup "Stjepan Tomašević (1461.-1463.) – Slom srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva", Jajce, 11-12. studenog 2011. godine

Jajce, kraljevski grad srednjovjekovne Bosne, od 11. do 12. studenog 2011. bio je mjestom susreta povjesničara iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Mađarske i Srbije. Povod njihova okupljanja bila je 550. obljetnica od krunjenja posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića (1461.–1463) te razmišljanja o uzrocima i posljedicama njegova krunjenja. Međunarodni je znanstveni skup u organizaciji Hrvatskoga instituta za povijest u Zagrebu i Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Sarajevu, a pod pokroviteljstvom Općine Jajce, pružio niz izlaganja iz različitih historiografskih perspektiva i prijeko potreban dijalog kako bi se o tome sagledali svi ondašnji izvori, nastale legende i historiografski pogledi. Budući da su upravo s tom nakanom došli na skup izlagачi iz Sarajeva, Zagreba, Beograda i Budimpešte, uspjeh znanstvenog skupa bio je zajamčen i očekivano plodonosan.

Pozdravnu su riječ na otvaranju skupa uputili dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Sarajevu prof. dr. sc. **Pavo Jurišić** i zamjenik ravnateljice Hrvatskog instituta za

povijest u Zagrebu dr. sc. **Gordan Ravančić** u ime organizatora, zatim jajački gvardijan fra **Niko Petonjić**, predstavnik hrvatskog veleposlanstva u Sarajevu **Maja Foretić Pećnik** i vrhbosanski nadbiskup **Vinko Puljić** koji je u pozdravnoj riječi istaknuo da se prošlost uvijek treba sagledavati kritički i objektivno točno onako kakva jest. Nakon toga bosanskohercegovački je kardinal cijelo vrijeme znanstvenog skupa prisustvovao nečujno, bilježeći predano riječi govornika u svoj notes. Političkih predstavnika Općine Jajce, kako onih na vlasti tako i onih u oporbi, nije na skupu bilo premda je skup organiziran u velikoj općinskoj dvorani.

Znanstveni je skup otvorio mr. sc. **Emir O. Filipović** s Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu dojmljivim izlaganjem *Historiografija o padu srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva*. Odmah je naglasio da Bosna nije pod Osmanlije, kako mnogi površno i u ne znanju tvrde, pala šaptom, nego je plod višedesetljetne osmanske politike na Balkanu. Mladi je medievist pružio kritički uvid u cjelokupnu historiografiju o slomu Bosanskog Kraljevstva s ovih prostora, počevši od dubrovačkih pisaca 16. i 17. stoljeća, franjevačkih kroničara 17. i 18. stoljeća, Pavla Rittera Vitezovića, fra Ivana F. Jukića, fra Ante Kneževića sve do znanstvenih rezultata i interpretacija Franje Račkog, Vjekoslava Klaića, Safvet-bega Bašagića, Lajosa Thallóczyja, Vjenceslava Vlajića, Vladimira Ćorovića, Marka Perojevića, Mihajla Dinića, Ante Babića, Desanke Kovačević, Sime Ćirkovića, Srećka M. Džaje i Marka Šunjića. Namjerno se zaustavio na pretposljednem desetljeću 20. stoljeća jer s pravom drži da se ne može dati najobjektivnija slika o povijesnom peru svojih suvremenika. Iz njegova se izlaganja nazire put kojim današnja i buduća historiografija mora ići, a to je kritički i komparativan

pristup te rad na izvorima. Zanimljiva je njegova primjedba da se na dostojan način nije obilježila 500. obljetnica pada srednjovjekovne Bosne, ali je prigodni tekst Ante Babića povodom obljetnice usmjerio historiografiju u pravom smjeru kojem stremi posljednja dva naraštaja medievista.

Drugo je izlaganje *Pad Bosne 1463. g. prema osmanskim narativnim izvorima* održao dr. sc. **Dino Mujadžević** iz Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu. Kao povjesničar mlađeg naraštaja i osmanist zagrebačke turkologije naglasio je da se u historiografiji nedovoljno koriste osmanski izvori o padu srednjovjekovne Bosne ponajviše zbog nedostupnosti i jezične barijere. Još uvijek su neiskorišteni, premda odavno poznati, zapisi suvremenika Ašik-paše Zade i Dursun-bega. Razlog sloma Bosanskog Kraljevstva Ašik-paša Zade drži odbijanje davanja danka i ubojstvo sultanovih izaslanika u Bosni što je vjerojatno bio izgovor za već planirani napad. Dursun-begova je kronika gotovo nezapažena u historiografiji, a donosi rijetko znane podatke o višemjesečnom nemilosrdnom pokoravanju Bosne, njezinih utvrda i nepristupačnih mjesta.

U narednom je izlaganju *Kraj srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva u dubrovačkim izvorima* prof. dr. sc. **Zdenka Janeković-Römer** iz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku pratila dnevno-politički i diplomatski razvoj odnosa između Dubrovnika i Bosne u 1463. godini. Istaknula je da je posljednji bosanski kralj previše očekivao od Dubrovnika koji je već nekoliko godina Osmanlijama plaćao dankom svoju slobodu. No, kraljevo je smaknuće potaknulo dubrovačku vlast da mobilizira dodatnih 400 vojnika, organizira straže na svojim granicama, sruši svoje predgrađe, uvede obvezni post i molitvu u gradu.

Progovorila je i o dvjema bosanskim kraljicama Katarini i Mari koje su nekoliko mjeseci nakon pada Bosne živjele u Dubrovniku. Nakon toga, osvrnula se na dubrovačka pera o padu Bosanskog Kraljevstva. Istaknula je anonimnu kroniku s kraja 15. stoljeća u kojoj se dubrovačkom parcu sv. Vlaha pripisuje sultanovo odustajanje na Sutjesci od tobože planiranog osvajanja Dubrovnika, Nikolu Ragninu koji govori o dubrovačkim vojno-obrambenim aktivnostima nakon bosanskog sloma, Ludovika Crijevića Tuberona i poglavito Mavra Orbinija koji vladavinu Stjepana Tomaša i njegova sina Stjepana Tomaševića ocjenjuje prilično negativno jer su, između ostalog, vodili pogrešnu politiku prema Ugarskoj, Jakova Luccarija koji ocu-bojstvo smatra uzrokom sloma kraljevstva te Ivana Gundulu koji drži da je kriva kraljeva procjena o vlastitoj snazi i očekivanoj pomoći iz Ugarske razlogom njegova konačnog pada. U zaključku je istaknula da je odluka o dvostrukom podaništvu spasila Dubrovnik, ali i to da se u historiografiji katkada precjenjuje dubrovačka snaga i samim time nameće krivnja o odgovornosti za pad Bosne.

Sljedeće je izlaganje prof. dr. sc. **Borislava Grgina** s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod naslovom *Južne granice Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva u vrijeme Stjepana Tomaševića* pokazalo da je ugarska politika htjela na neki način kazniti Bosnu jer je bosanska kruna dobivena od pape bez ugarskog znanja i odobrenja, pa je bosanski kralj bio tek još jedan nepouzdan ugarski susjed. Argumentirano je odbacio neka suvremena mišljenja da je Tomaševićeva politika u potpunosti bila u papinskim rukama. Naglasio je da je Korvinovo kraljevstvo već imalo plan branjenja svojih južnih granica iz Srebrenika i Jajca s odustajanjem od drugih područja Bosanskog Kraljevstva. Pokazao je

da je ugarsko-hrvatski kralj Matijaš Korvin primijenio istu taktiku u padu neposlušnih vladara iz susjedstva, kod Vlada III. Tepeša i Stjepana Tomaševića, jer je u oba slučaja Korvinova vojska zastala na putu pri očekivanoj vojnoj pomoći protiv Osmanlija. Zaključio je da je ugarsko-bosanski odnos između 1461. i 1463. ponajviše bio opterećen bosanskom krunom bez budimskog blagoslova, da je katastrofalna politika papinskog legata Nikole Modruškog najprije bila prihvaćena na ugarskom dvoru, ali da su daljnje okolnosti primorale dvor na protjerivanje Nikole Modruškog iz Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva jer im više nije trebao.

U izlaganju *Bosna i Stjepan Tomašević u svjetlu osmansko-islamske ekspanzije na Balkan* dr. sc. **Robert Holjeva** iz Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu u središtu je bila slika islama iz izvješća Ivana Stojkovića, uglednog hrvatskog ekleziologa i predsjedatelja crkvenog koncila u Konstanzi, koji je kao papinski legat u Carigradu slao od 1435. do 1437. izvješća u Rim. Iz njegova se pera o islamu i Osmanlijama može razlučiti kakva je bila papinska politika prema Balkanu i zašto je Bosansko Kraljevstvo doskora dospjelo pod njezino okrilje.

Dva su sljedeća izlaganja *Političke okolnosti u Ugarskoj glede pohoda na Jajce 1463. i Utvrda Jajce u ugarskom pograničnom sustavu u vrijeme Matijaša Korvina* bili pogled suvremene mađarske historiografije na granične krajeve Korvinova kraljevstva. Najprije je dr. sc. **Tamas Palosfalvy** iz Instituta za povijest Mađarske akademije znanosti u Budimpešti dao pregled vojno-političkih odnosa u Ugarskom Kraljevstvu od Matijaševa izbora za kralja 1458. do njegova pohoda na Jajce u jesen 1463. godine. Utvrdio je da nije mogao voditi aktivnu protuosmansku politiku zbog pobune vodećih baruna i či-

njenice da još nije bio okrunjen krunom sv. Stjepana. S učvršćivanjem njegova položaja u Ugarskom Kraljevstvu povećavale su se šanse za uspostavu protuosmanskog štita prema srednjoj Europi. Prekretnicu predstavlja Korvinovo ugarsko zaposjedanje Jajca koje je uslijedilo svega nekoliko mjeseci nakon pada Bosne. Nakon toga izlaganje je održao dr. sc. **Richard Horvath** iz istog instituta o jajačkoj utvrdi i Jajačkoj banovini za Matijaša Hunyadija (Korvina). Kronološkim je slijedom pratio napore u organizaciji Jajačke banovine kao granične vojno-administrativne jedinice Ugarskog Kraljevstva, zatim djelovanje Nikole Iločkog kao bosanskog kralja između 1471. i 1477. godine te konačno utvrđivanje Jajca kao vojnog središta južnih krajeva Ugarskog Kraljevstva čime je unatoč stalnom pritisku pomaknut njegov pad pod Osmanlije sve do 1526. godine

Potom je otvorena diskusija o saslušanim izlaganjima. Prvi se za riječ javio **Đuro Tošić** koji je, pohvalivši izlaganje Emira O. Filipovića, napomenuo da bi u pregled historiografije trebao uključiti knjigu *Kratki pregled istorije Huma i Zete* Slobodana Radovanovića jer je došao do podatka kako je 130 bosanskih velikaša izginulo s kraljem i kako ih je 8 prešlo na islam. Jako mu se dojmilo izlaganje Roberta Holjevca, osobito dio o bosanskoj kraljici Katarini koja je umrla u Rimu s napomenom da postoji i osmanski izvor o kraljičinoj smrti koji je objavio Gliša Elezović. Nakon toga javio se **Enes Ribić**, liječnik iz Jajca, kazavši da nitko u izlaganju nije točno rekao zašto je Stjepan Tomašević bio ubijen. Činjenica je da osmanska vlast nije htjela zatrti kraljevsku lozu jer Stjepanov brat Žigmund nije bio ubijen. Na to se javio **Đuro Tošić** iznoseći predaju o Stjepanovu polubratu Žigmundu i zarobljavanju kraljeve djece na putu za Hercegovinu. Potom je **Husein Sejko**

Mekanović rekao da je Tomašević izgubio glavu jer je ubio vlastitog oca, sultanova prijatelja, kojeg je ovaj dao osvetiti svojim pohodom 1463. godine. No, **Jakša Raguz** smatra da je Žigmund barem u početku bio sultanov igrač u trvenju između Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Osmanskog Carstva za Bosansko Kraljevstvo. Reagirao je i **Hrvoje Kekez** naglasivši da ne postoji nijedan relevantan izvor o ocuobojstvu Stjepana Tomaševića i da je najvjerojatniji razlog njegovu tragičnom kraju života taj što je odbio dati Osmanlijama danak i što je zaigrao kartama protivnim Korvinovoj politici na Balkanu. Potom se javio **Bruno Ljubez**, srednjoškolski profesor iz Jajca i pisac knjige o povijesti Jajca, napomenuvši da se porez nije mogao plaćati zbog gubitka stanovništva koje je već desetljećima bježalo iz Bosne pred osmanlijskim naletima. Tako je završila jutarnja sesija.

Popodnevnu je sesiju izlaganjem *Bosanska vlastela u oslobađanju Jajca od Turaka 1463. godine* otvorio prof. dr. **Đuro Tošić** iz Istorijskog instituta u Beogradu. Naglasio je nedovoljno istican podatak da su se Matijaševoj akciji u oslobađanju Jajca pridružili neki bosanski velikaši kao što su herceg Stjepan Vukčić Kosača, njegov sin Vladislav te Radič i Vučihna Banović. Po oslobođenju grada Kosače su primljeni među ugarsko plemstvo i nagrađeni Skopljanskom i Livanjskom županijom, o čemu svjedoči pismo koje je umjesto u siječanj 1464. pogrešno prilikom objave 1960-ih datirano u 1401. godinu.

Nakon toga uslijedilo je izlaganje dr. sc. **Marije Karbić** iz Podružnice za povijest Slavonije, Baranje i Srijema Hrvatskog instituta za povijest u Slavonskom Brodu pod naslovom *Uloga plemstva s područja današnje Slavonije u obrani Jajačke banovine*. Njezino izlaganje prati djelovanje slavonskog plemstva za Jagelovića u Jajačkoj banovini.

Utvrđila je da su dobro branili banovinu kao predstražu Slavonije, snabdijevajući je u naravi i novčano preko poreznih opterećenja te u ljudstvu. Također su radi efikasnije obrane sagradili krajem 15. stoljeća prometnicu Brod – Jajce i po potrebi utvrđivali njezine gradove. Napose su se u svemu tome izdvajali Berislavići Grabarski koji su u nekoliko navrata bili jajački banovi (1494., 1499.–1503., 1511.–1513.). Naglasila je da ih je krasilo veliko ratno iskustvo i da su iz Jajca praktički branili svoje velike posjede po Slavoniji. Uspjela je također pronaći zanimljive podatke o opatiji u Bijeloj čiji su prihodi izravno bili na raspolaganju jajačkom banu i njegovim ljudima u Jajcu.

Posljednje je izlaganje održao profesor **Hrvoje Kekez** iz Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu pod naslovom *Knezovi Blagajski i tvrđi grad Blagaj nakon osnutka Jajačke banovine 1464. godine*. Zornom je prezentacijom dočarao položaj i povijest sanskog grada Blagaja kao jednog od najvažnijih srednjovjekovnih gradova u južnoj Slavoniji. Predstavio je iscrpnu povijesnu topografiju s tlocrtima i slikama srednjovjekovnog Blagaja, sijela Blagajskih koji su bili potomci knezova Babonića, naglasivši da je Blagaj bio hodočasničko središte u 14. stoljeću i da je promijenio životni obrazac u drugoj polovici 15. stoljeća kada se našao pod latentnom osmanskom opasnošću. Njegovi su gospodari Blagajski povremeno davali Osmanlijama danak za prolazak bez paljenja i pljačkanja, ali su sjedište prebacili u nešto sigurniju Otoku na Uni. No, uspijevali su Blagaj držati sve do četvrtog desetljeća 15. stoljeća kada je dospio pod Osmanlije.

Potom je otvorena rasprava. Prvi se javio **Jakša Raguš** upitavši **Hrvoja Kekeza** da li se susreo s podatkom da je kraljica Mara prilikom pada Bosanskog Kraljevstva dospjela

iz Ključa u Blagaj. On mu je odgovorio kako je utvrđeno da je ona otišla prema jugu i da je priču o Marinu sklanjanju u Blagaj prvi dao Ćiro Truhelka. Na to je **Đuro Tošić** zamolio **Brunu Ljubeza** da ispriča sve što zna o Dobretićima, katoličkom rodu nedaleko od Jajca, koji se nakon dolaska pod osmansku vlast povukao u planine čuvajući sultanovo zaštitno pismo o svom rodu ishodovano od Ljiljane u carigradskom haremu. Slušatelji su čuli zanimljivu Ljubezovu priču o Dobretićima popraćenu povijesnim podacima ali i narodnom predajom. Povremeno ga je nadopunjavao Đuro Tošić poglavito o Dobretićima u Han Pijesku. Predvečer je sudionike i slušatelje skupa ugostio fra **Niko Petonjić**, gvardijan franjevačkog samostana sv. Luke u Jajcu. Nakon prigodne zdravice svi su mogli vidjeti sarkofag sa zemnim ostatcima koji po predaji pripadaju Stjepanu Tomaševiću.

Sutradan, skup je otvorio dr. sc. fra **Andrija Zirdum** iz župe Žeravac nedaleko od Dervente izlaganjem pod naslovom *Crkve i njihovi patroni u srednjem vijeku u BiH*. Svoja je istraživanja za svojevrsnu hagi-topografiju BiH temeljio na kanonskim vizitacijama, papinskim bulama, dozvolama za gradnju, djelidbama oprosta crkvama, kraljevskim i velikaškim darovnicama, poklonima trgovaca, rezultatima arheoloških istraživanja, osmanskim izvorima i slično. Tako je došao do podatka o 463 srednjovjekovne crkve od kojih su samo tri pripadale istočno-kršćanskom graditeljstvu. Utvrdio je da ih je 36 pripadalo ranom srednjem vijeku. Važno je i to da je kod 201 crkve poznat patron. Najviše ih je bilo posvećeno sv. Mariji (30), sv. Jurju (21), sv. Petru (14), sv. Iliji (13), sv. Križu (12), sv. Ivi Krstitelju (11), sv. Mihovilu (10) i sv. Martinu (10). Sasvim je sigurno da je stvarna brojka crkava bila daleko veća. Hvalevrijedno je i to što je izlagač poklonio

više svojih hagiopografskih karata BiH u velikom formatu svom auditoriju.

U izlaganju *O obitelji bosanskog protukralja Radivoja Ostojića (prilog rasvjetljavanju bračnih veza posljednjih Kotromanića s plemstvom iz dravsko-savskog međurječja)* dr. sc. **Stanko Andrić** iz Podružnice za povijest Slavonije, Baranje i Srijema Hrvatskog instituta za povijest u Slavonskom Brodu osvrnuo se na brak između Radivoja Ostojića, strica Stjepana Tomaševića, i Katarine plemenite Velički iz Požeške županije. Radivoj je neko vrijeme bio protukralj Tvrtku II. i svom bratu Stjepanu Tomašu, a potom je stao uz sinovca Stjepana Tomaševića s kojim je 1463. godine i pogubljen. Utvrdio je da je Radivojev sin Matija Šabančić bio neko vrijeme osmanski kandidat za bosansku krunu i da se zadnji put spominje 1471. godine. Radivojeva udovica Katarina, koja je s Radivojem imala još dva sina, doskora se preudala za slavonskog plemića Ivana Svetačkog iz Križevačke županije.

Nakon toga uslijedilo je zapaženo izlaganje dr. sc. **Tomislava Galovića** s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod naslovom *“Ego a puero baptizatus fui et litteras Latinas didici...” – prilog proučavanju latinske pismenosti u srednjovjekovnoj Bosni (s posebnim osvrtom na 15. stoljeće)*. Naglasio je da se u srednjovjekovnoj Bosni nije pisalo samo ćirilicom, što se počesto i samo ističe u literaturi, nego i glagoljicom te nadasve latinicom. Stoga se srednjovjekovnu Bosnu zbog uporabe latinskog jezika mora držati jednom od zemalja zapadnoeuropskog civilizacijskog kruga jer o tome svjedoče njezini epigrafski te nadasve diplomatički i narativni izvori. Prošavši cjelokupnu literaturu o bosanskom latinitetu od Dragutina Prohaska, Julijana Jelenića, Josipa Vrane, Vojislava Bogićevića, Šimuna Šonje, Željka Puratića, Đure Baslera, Pave Anđelića, Ante Slavka

Kovačića, Vladimira Vratovića, Darije Bagarić, Ive Pranjkovića do Herte Kune, zaključio je da je bosanski srednjovjekovni latinitet nedovoljno istražen i zastupljen u literaturi. Lako je pak potvrditi da je bio dio viteško-dvorske kulture bosanskog srednjovjekovlja i liturgijskog svakodnevlja u katoličkim crkvama srednjovjekovne Bosne. Na kraju je iznio brojčani podatak o latinskim izvorima bosanskog srednjovjekovlja, zaustavivši se detaljnije na sačuvanoj epigrafskoj, heraldičkoj i numizmatičkoj građi.

Potom je održao izlaganje prof. dr. sc. **Dubravko Lovrenović** s Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu pod naslovom *Crni bosanski kralj u historiografiji i narodnoj predaji*. Osvrnuo se na posljednjeg bosanskog vladara, ujedno i prvog koji je bio okrunjen papinskom krunom, preko kojeg su se prelomili svi do tada neizmireni povijesni računi između Osmanskog Carstva, Ugarskog Kraljevstva i Papinske kurije. O posljednjem okrunjenom Kotromaniću govore ne samo brojni povijesni izvori i literatura, nego i narodna predaja koja je njegovo ime čuvala predanije u odnosu na sve ostale bosanske kraljeve zajedno. Upamćen je kraljev bijeg iz Jajca, predaja osmanskim trupama u Ključu, pogubljenje i sahrana Jajcu na lokalitetu Kraljev grob koji se nalazio nasuprot Plivina vodopada na Humu. Izlaganje je bilo praćeno razmišljanjima kojem identitetu pripada rečeni kralj i je li on zbog toga crna kraljevska figura na šahovskom polju povijesti ovih prostora.

U izlaganju *Portret bosanske kraljice Katarine Vukčić Kotromanić?* povjesničar umjetnosti **Husein Sejko Mekanović** se pita da li je ženski portret iz Kapitolinske galerije doista bio pravi portret kraljice Katarine Vukčić Kotromanić kako su se još od 16. stoljeća propitivali njezini istraživači. Pritom je po-

nudio vizualan prikaz zanimljivih portretnih paralela talijanske umjetnosti koji se mogu dovesti u vezu s navedenim portretom koji je slikar Ferdinand Quiquerez objavio 1874. godine kao reprodukciju u zagrebačkom *Viencu*. Također je iznio neka razmišljanja vezana uz epitaf kraljice Katarine u Rimu.

Skup je zaključio dr. sc. **Jakša Raguž** iz Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu izlaganjem *Sudbina posmrtnih ostataka kralja Stjepana Tomaševića 1463.–1888.–1992.–1999*. Najprije je iznio sve izvore sa spomenom kraljeve smrti u svim inačicama (tri su moguće: odsijecanje glave, deranje kože i strijeljanje strijelom). Potom se usredotočio na 1888. godinu kada su po predaji na zaravnu Borovi iskopani njegovi zemni ostaci koji su postali habsburškim simbolom kontinuiteta vladanja katoličkih vladara nad Bosnom. Pregledao je i svu relevantnu literaturu vezanu za Jajce u 20. stoljeću te je ustanovio da se u komunizmu osobito napadalo Truhelkino iznašanje jer je kraljevski bosanski grad Jajce bio i grad gdje je rođena Jugoslavija. Na kraju je donio prikaz zbivanja sa zemnim ostacima koji se pripisuju kralju u posljednjem desetljeću 20. stoljeća. Uočio je da su Tomaševićeve kosti postale simbolom svih triju zaraćenih strana. Tako HVO i franjevci namjerno 1992. godine drže kraljeve ostatke u opkoljenom Jajcu jer bi evakuacijom, po njihovu mišljenju simbola hrvatstva i katoličanstva, izazvala panika u stanovništvu. Istodobno Stanislav Galić, pukovnik vojske Republike Srpske, daje priopćenje da se Jajce mora osloboditi jer je to prijestolnica srpskih kraljeva Bosne. Da su Srbi doista držali do toga, vidi se po tome što je kraljev sarkofag prije miniranja iznesen na sigurno iz franjevačke crkve. U ratnim biltenima Armije BiH govori se o Jajcu kao o stolnom gradu bosanskih kraljeva. Nakon oslobođenja Jajca u rujnu 1995. godi-

ne zemni kraljevi ostaci postali su povodom međusobnih bošnjačko-hrvatskih optužaba koje katkada, nažalost, traju i do danas.

Nakon njegova izlaganja praćena prezentacijom otvorena je diskusija koja se uglavnom ticala posljednjeg izlaganja te su riječ uglavnom imali **Jakša Raguž**, **Dubravko Lovrenović** i **Borislav Grgin**. Time je međunarodni znanstveni skup formalno bio završen. Sudionici su skupa i gosti mogli nakon ručka razgledati stari jajački grad pod vodstvom dr. sc. **Enesa Milaka** koji je sekretar Društva za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Jajca. Predvečer je u jajačkoj crkvi sv. Luke uzoriti kardinal Vinko Puljić u koncelecijaciji mjesnog biskupa Franje Komarice, jajačkog gvardijana fra Nike Petonjića predvodio misu na kojoj se okupio dobar broj vjernika. Molilo se za domovinu Bosnu i Hercegovinu.

IVAN BOTICA